

CONDICIONAMENTS SOCIOLÒGICS DE CATALUNYA AMB VISTA A L'EVANGELITZACIÓ

Joan ESTRUCH

1. *Introducció*

El fet d'haver de condensar unes observacions a l'entorn d'un tema molt vast en una exposició molt breu té, com gairebé totes les coses, els seus avantatges i els seus inconvenients. L'avantatge de l'esforç de precisió i de claredat, i l'inconvenient del fracàs més estrepitos si no s'assoleixen l'una i l'altra. L'avantatge de la necessitat de destriar d'antuvi el gra de la palla, i l'inconvenient de la necessària renúncia a tota pretensió d'exhaustivitat. L'avantatge d'haver de destacar alguns -i tan sols alguns- trets particularment significatius, i l'inconvenient d'haver-ho de fer sense matisar prou.

En aquesta introducció em limitaré a fer esment d'un sol element, que em sembla imprescindible de destacar i de tenir en compte. Generalment m'agrada començar tot mirant de precisar, abans fins i tot de dir ben bé *de què* parlo, *des d'on* en parlo i la manera *com* em dispo a parlar-ne. I això és sobretot important en aquells casos en què, com ací, no és pot donar senzillament per descomptat que hom té clara consciència de la diversitat de perspectives (la teològica i la sociològica, posem per cas), perquè aquesta es la manera de mirar de desfer possibles malentesos i d'introduir els necessaris matisos. Però quan els condicionaments d'espai i de temps fan que tota introducció sigui massa llarga, tot matis esdevé impossible, i el risc del malentès és una possibilitat que cal assumir.

Es tracta, doncs, de parlar de condicionaments sociològics des d'un condicionament -el del temps- enorme. Però com que sociològicament el pitjor que és pot fer amb els condicionaments és ignorar-los, i fer com si no hi fossin, els penso respectar. Plantejant qüestions, però sense aportar-hi respostes ben argumentades, procuraré enumerar i destacar alguns dels principals condicionaments amb què, des d'un punt de vista sociològic, es troba avui l'Església catòlica dins la societat catalana.

2. *Condicionaments sociològics...*

Voldria partir d'una distinció analítica entre condicionaments externs i condicionaments interns¹. Els primers serien els provinents bàsicament de la societat catalana, i els segons, bàsicament provinents de la mateixa Església.

a) *Condicionaments externs*

La sola enumeració, amb voluntat d'exhaustivitat, seria ja massa llarga.

La societat catalana és una societat «secularitzada», una de les més secularitzades d'Europa.

La rapidesa del procés (recordi's on érem fa entre quaranta i cinquanta anys), ha comportat el que en terminologia freudiana en diríem una supressió del religiós entre la gent de la generació que té avui entre quaranta i seixanta anys, i un fenomen de repressió entre la gent de les generacions més joves. Les principals conseqüències en són: l'hostilitat, el ressentiment o la sensació d'amargor que solen deixar com a seqüela els processos d'indigestió, entre els uns; i la ignorància, la incultura, l'analfabetisme des del punt de vista dels coneixements, i la indiferència des del punt de vista de l'experiència religiosa, entre els altres. Així com el fenomen d'un retorn del reprimat, és clar, que revesteix com sempre les formes i manifestacions més primàries, més primitives (moviments para-religiosos i sectaris, fonamentalismes i integrismes).

La societat catalana és, d'altra banda, una societat caracteritzada pel pluralisme.

Esquematzant altre cop un bon xic, en tota societat pluralista coexisteixen tres grans tipus d'afirmacions: aquelles que apareixen com «de sentit comú», que constitueixen «evidències col·lectives», que es donen per descomptat, que són compartides per tothom (per exemple, ara i ací, l'afirmació de la llibertat o de la democràcia com a valors); aquelles que estan desigualment distribuïdes, per classe social, per nivell d'educació, per pertinença religiosa, etc., i que per a uns són evidents mentre que per a d'altres són una bogeria (per exemple, ara i ací, les afirmacions a l'entorn d'una temàtica com la de la contracepció); i finalment, aquelles que són una «bogeria» per a gairebé tothom (per exemple, afirmar, avui i ací, que la concepció marxista-leninista del món és el camí per excel·lència cap a la llibertat dels pobles).

1. Distinció analítica, es a dir que tot i que en la realitat concreta ambdós tipus de condicionaments apareixen barrejats i en interacció recíproca, llur separació pot ajudar-nos en l'esforç de comprensió.

En aquest sentit, les afirmacions fonamentals de la fe cristiana tornen a ser avui i ací, com ho eren en temps de sant Pau, «bogeria» per a gairebé tothom; tot el contrari d'allò que hom tendeix a donar per descomptat.

b) *Condicionaments interns*

Succeeix aleshores, i passem així dels condicionaments externs als interns, que molts cristians solen tenir tendència a fugir de les afirmacions del tercer tipus cap a les dels dos primers. El que jo he anomenat sovint el «cristianisme de rebaixes» és produeix com a conseqüència d'una situació que Peter Berger anomena situació de «dissonància cognitiva»: aquella en la qual hi ha desacord entre allò que un creu i allò que creu la immensa majoria, allò que són les creences dominants de l'època.

Expressament parlo ací de «creences», perquè és ben falsa aquella contraposició que es fa de vegades entre unes creences religioses i una societat suposadament presidida per la increença.

La nostra no és una societat de la increença: ben al contrari, és una societat caracteritzada per la credulitat. L'únic és que, essent una societat pluralista, les creences dominants no concorden necessàriament amb les creences proclamades pel sistema de legitimació religiós. O, com deia Chesterton, no és pas cert que quan una societat deixa de creure en Déu ja no cregui en res: el que succeeix és més aviat que és una societat disposada a creure en qualsevol cosa. (El retorn del reprimat de què parlàvem abans. Per què deu ser que des de la teologia hom tendeix a parlar de societats presidides per l'ateisme, en comptes de parlar, pròpiament, de societats presidides per la idolatria?)

En qualsevol cas, també la simple enumeració dels condicionaments interns seria ja excessivament llarga. També ací caldria parlar de la secularització de la pròpia Església. I del seu pluralisme intern: un fet fonamental, i encara poc assumit. I de les conseqüències de tot plegat: una Església envellida, silenciosa i vergonyant, unes vegades, crispada i cridanera, d'altres.

Em fixaré en un sol aspecte, no pas triat a l'atzar, sinó perquè em sembla d'una importància cabdal, i perquè a més té a veure amb la qüestió de «l'evangelització». La vida de l'Església catalana en els darrers trenta anys ha estat en bona part presidida per l'afany d'adaptar la fe a la cultura. Sens dubte aquesta és una dimensió bàsica d'allò que Joan XXIII va anomenar l'*aggiornamento*. Ara bé, l'esforç per adaptar la fe a la cultura esdevé patètic quan es fa sense una clara consciència que la cultura canvia; i que en una societat pluralista el ritme del canvi cultural sol anar molt accelerat. Com deia una vegada un teòleg anglicà, qui es vol casar amb l'esperit de l'època té moltes probabilitats de quedar vidu ben aviat. Des del post-Vaticà II, la nostra Església ha quedat plena de vidus, dolguts i un pèl ressentits per la mort prematura de la núvia. Les adaptacions a la cultura han de ser canviants. I segurament també han de ser plurals.

3. ...amb vista a l'evangelització

Un mot tan sols, per acabar, sobre la qüestió de l'evangelització.

Tinc la impressió que ben sovint hi ha una certa tendència a emprar el terme «evangelització» d'una manera força vaga i genèrica, sense especificar. Però sociològicament es fa imprescindible saber què s'entén concretament per «evangelització». Quins són els mitjans amb els quals es vol dur a terme. I si també en aquest cas hi ha o no una pluralitat de models possibles.

Així, per exemple, es pot evangelitzar des de la consciència de «ghetto», i el model esdevé aleshores el de l'evangelització típicament sectària. O bé des de la voluntat de «reconquesta»: «la Iglesia demuestra su vitalidad con un movimiento que no es una mera adaptación al ambiente; es una intromisión en él, con ánimo positivo y señorial» (Escrivá de Balaguer, 1949). O bé es pot -es pot?- evangelitzar des del model de l'«auto-dissolució», negant la diferència, l'especificitat, la pròpia identitat.

I es pot dir, evidentment, que cap dels tres models no és l'adequat. Però em pregunto si un dels condicionaments interns de l'Església catalana amb vista a l'evangelització no sigui que no sap ben bé quin, o quins -en plural- són els models d'evangelització que vol propugnar.

Joan ESTRUCH
Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona
Campus Universitari
08193 BELLATERRA